Verslag Heimans en Thijsse Symposium 22 november 2025:

Is Natura 2000 toekomstbestendig?

De Natura2000 gebieden zijn volstrekt dominant geworden in de discussie over het natuurbeleid en de vroeger zo belangrijke EHS (nu Nationaal Natuurnetwerk, NNN), komt veel minder prominent naar voren. Zonder N2000 zou volgens velen de Nederlandse natuur er veel slechter voor staan. Maar wat zijn eigenlijk de sterke en zwakke kanten van N2000? Is het concept toekomstbestendig of zouden we op inhoudelijke gronden eigenlijk wijzigingen willen zien? En hoe beschermen we onze NNN-gebieden die niet tot N2000 behoren? Daarover ging het door circa 200 personen bijgewoonde symposium van de Heimans en Thijsse stichting op zaterdagmiddag 22 november op de campus van Wageningen University & Research.

Als eerste spreker ging **Raoul Beunen**, hoogleraar Environmental Governance aan de Open Universiteit in op de basisprincipes en de sterke en zwakke kanten van N2000 in regelgeving en uitvoering. Beunen noemde als sterke punten van N2000 o.a. dat het ambitieus is, voor de natuur veel op kan leveren en het vaak om bescherming van complete ecosystemen gaat. Ook is de realisatie van een goede kwaliteit van de N2000-gebieden geborgd in afdwingbare regelgeving. Zwakke punten in Nederland zijn dat de aangewezen gebieden vaak te klein zijn en ingebed liggen in erg intensief gebruikt landschap, dat er heel veel vertraging is geweest bij het selecteren en formeel aanwijzen van gebieden. Nederland heeft slechts 9% van het landoppervlak aangewezen als N2000 en bungelt daarmee in Europa onderaan. Ons land was ook traag met het aanpassen van de wet- en regelgeving, met het opstellen van beheerplannen en met het uitvoeren van maatregelen. Daarnaast worden de drukfactoren, waaronder stikstof, onvoldoende aangepakt. Beunen noemt ook dat Nederland zich veelal slechts minimaal inzet om de minimale verplichtingen te realiseren en dat er door gegoochel met cijfers soms slechts een papieren werkelijkheid ontstaat. De wet- en regelgeving wordt waar mogelijk ook voortdurend afgezwakt of omzeild. Beunen concludeert dat N2000 ‘fit for purpose’ is maar dat de uitvoering beter moet.

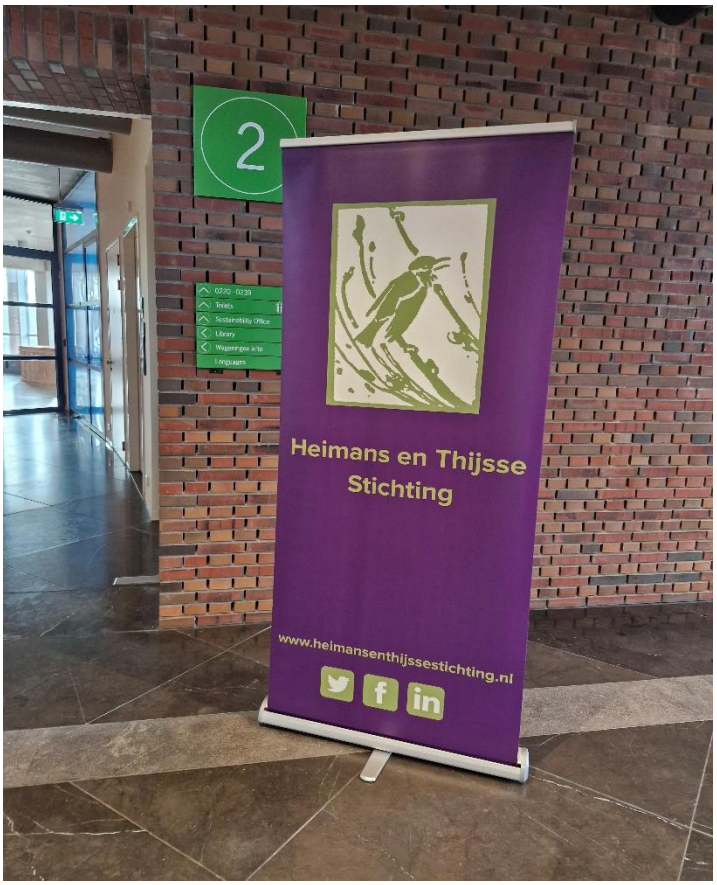
Een onbetwistbaar sterke kant van de Natura 2000 is de wettelijk verankerde verplichting om de natuurkwaliteit in stand te houden en in het geval van Nederland te verbeteren. De hele discussie rond de noodzaak om de stikstofoverlast te beperken komt mede hieruit voort, evenals de veel besproken en uiteindelijk door de rechter afgeschoten PAS-regeling.

In 2021 is de Ecologische Autoriteit opgericht om te bezien of de door de provincies voor alle stikstofgevoelige gebieden opgestelde natuurdoelanalyses nu voldoende met noodzakelijke ecologische kennis zijn uitgevoerd. Ook moet de Ecologische Autoriteit duidelijk maken of de huidige maatregelen toereikend zijn of dat aanvullende maatregelen nodig zijn voor herstel van de gebieden. **Willemijn Smal**, hoofd van de Ecologische Autoriteit, benadrukte dat we in een biodiversiteitscrisis zitten, wat daarmee ook een maatschappelijke crisis is. De natuur staat al decennia onder druk en gaat achteruit. En aangezien er volgens de Habitatrichtlijn en Vogelrichtlijn een verslechtering van natuur tot een wettelijke verplichting leidt van onverwijld handelen, kunnen er geen vergunningen gegeven worden voor wonen, ondernemen en verduurzamen. Ze presenteerde de resultaten van de inmiddels 133 uitgevoerde natuurdoelanalyses van de stikstofgevoelige N2000-gebieden. NNN-gebieden en het landelijk gebied volgen nog. Het beeld stemt niet vrolijk. Het overgrote deel van de natuurgebieden heeft te kampen met een divers palet aan knelpunten en de voorgestelde maatregelen zijn vaak niet afdoende. De ontoereikende waterhuishouding en de te hoge stikstofdepositie zijn daarvan de meest voorkomende en belangrijkste knelpunten. Daarbij bracht Smal ook nadrukkelijk het belang van het gehele landschap onder de aandacht. Smal noemde dan ook als zwakste element in de natuurdoelanalyses het ontbreken van een Landschapsecologische Systeemanalyse (LESA). Herstel zal vooral door maatregelen buiten de aangewezen gebieden moeten komen. Natuurlijk zijn er her en der nog kennislacunes, maar dat is onvoldoende reden om niet voortvarend aan de slag te gaan, daarvoor is de kennis royaal toereikend. Een compleet en goed onderbouwd maatregelenpakket kan leiden tot zicht en zekerheid op natuurherstel en daarmee ook ruimte geven voor het weer toestaan van economische ontwikkelingen. Daarbij is bijvoorbeeld ook het slim combineren van de opgaven voor klimaat, water en natuur van belang. Maatregelen op landschapsschaal vormen vaak de enige oplossing.

Ondertussen worden de opgaven waar we voor staan groter. Klimaatverandering zal een steeds grotere impact hebben, ook doordat het natuurlijk systeem door alle andere problemen extra kwetsbaar is. Ook de nieuwe Europese natuurherstelverordening vraagt om verbetering van alle natuur en kent deadlines. Het advies van Smal is: zet door en hou vol, als één overheid.

Een heel praktische aanvulling werd vervolgens gepresenteerd door **Mascha Lichtendahl**, programmacoördinator voor de Programmatische Aanpak Grote Wateren, een groot ecologisch herstelprogramma in opdracht van de ministeries van LVVN en IenW. Zij liet met voorbeelden zien dat de stikstofdiscussie ook heeft geleid tot allerlei beperkingen in de uitvoering van ecologische herstelmaatregelen omdat die niet mogen leiden tot tijdelijke extra stikstofuitstoot. De noodzakelijke inzet van bijvoorbeeld zware elektronisch aangedreven graafmachines leidt tot ingewikkelde en dure logistiek voor het opladen van de enorme batterijen. Ook mogen de werkzaamheden niet leiden tot verstoring van beschermde vogelsoorten en zeehonden, waardoor het werk slechts in een beperkte periode kan worden uitgevoerd. De uitvoering van de natuurherstelmaatregelen langs onze grote wateren wordt al met al veel duurder en duurt veel langer, doordat aan allerlei extra regels moet worden voldaan. Dezelfde regels waar ook de bouw van huizen of de aanleg van wegen vertraging door oploopt. Het is bijzonder te moeten constateren dat juist de slechte kwaliteit van de natuur het herstel in de weg staat…..

Als laatste spreker ging **Hank Bartelink**, directeur van LandschappenNL**,** in op de natuur buiten N2000. Ook Bartelink is ontevreden over het huidige beleid dat hij zwalkend en technocratisch noemt. Hij is kritisch over landelijke verbeterprogramma voor de monitoring voor de Vogel- en Habitatrichtlijn en N2000: veel gepraat, maar er verandert buiten niets. Hij uit voorts zijn onvrede over het gegeven dat het primaat altijd bij de landbouw ligt. In aanvulling op de vorige sprekers constateert hij dat het omgevingsbeleid veel beter moet, inclusief een betere betrokkenheid van de mensen om het draagvlak te vergroten. Herstel van het landschap ziet hij als een belangrijke opgave, gebaseerd op een degelijk beleid voor de ruimtelijke ordening alsmede een landbouwtransitie. Daarvoor heeft Nederland wel bestuurders met visie nodig. Maar hij noemt ook de rol die wij allemaal als vrijwilliger kunnen hebben in het verbeteren van de omgevingskwaliteit, alsmede de rol in gebiedsprocessen.

Enquête

Voorafgaand aan het symposium was via de natuurnieuwssite NatureToday.com een enquête

uitgezet over N2000. Circa 600 mensen vulden hem in. Tot slot van het symposium werden de resultaten hiervan besproken. Het was opmerkelijk dat de kennis van N2000 bij de toch ‘donkergroene‘ respondenten wel wat te wensen overliet. De respondenten onderschatten het areaal aangewezen N2000-gebied, met name op zee. Een verrassende conclusie was ook dat deze respondenten de staat van de Nederlandse natuur overschatten; het staat er nog slechter voor dan wij veelal denken. Blijkbaar kan en moet in Nederland de kennis over N2000 echt beter, een belangrijk aandachtspunt.

Het overgrote deel van de respondenten signaleerde ontbreken van voldoende draagvlak voor natuurbehoud en -herstel in de maatschappij en vooral in de politiek. Ook dat vormt een belangrijk aandachtspunt voor de toekomst. Daarvoor achtten de respondenten het creëren van meer ‘liefde voor de natuur’ belangrijker dan weer allerlei nieuwe regels.

N2000 wordt nu als niet toekomstbestendig gezien: te rooskleurig beeld, te weinig draagvlak, drukfactoren die onvoldoende worden aangepakt en onvoldoende maatregelen buiten N2000. De respondenten noemden als belangrijkste punten om dat beeld in positieve zin te kantelen: een stringenter wettelijk verankerd waterbeheer (ook nodig om aan de Kaderrichtlijn Water verplichtingen te voldoen), versterking van de natuur buiten N2000, een duidelijke landelijke ruimtelijke ordening, betere beprijzing van producten (vervuilende producten duurder, andere juist goedkoper) en een sterke inzet om liefde en waardering voor de natuur te vergroten.

De zaal memoreerde ook dat een betere samenwerking tussen alle betrokken groene partijen nodig is voor een beter resultaat.

Uitreiking Heimans en Thijsse prijs aan Heilien Tonckens

Na de lezingen, bespreking van de enquêteresultaten met de zaal en de slotconclusies van Arnold van Vliet, voorzitter van de Heimans en Thijsse Stichting werd het symposium feestelijk afgesloten met het uitreiken van de tweejaarlijkse Heimans en Thijsse Prijs. Winnaar was Heilien Tonckens. Een toelichting en verslag van de uitreiking staan hier:
https://www.heimansenthijssestichting.nl/heimans-en-thijsse-prijs-2025-voor-heilien-tonckens-een-leven-in-dienst-van-de-natuur/

Advies aan kabinet

Zowel aan de vier sprekers als aan de deelnemers aan het symposium is ook gevraagd welke wensen zij mee zouden willen geven aan een nieuw kabinet. Wat zou dit kabinet zeker moeten doen? De adviezen waren onder te verdelen in vijf thema’s.

Als eerste de oproep om het natuurbeleid integraal onderdeel te maken van het totale overheidsbeleid, op basis van een te ontwikkelen visie op de toekomstige inrichting van Nederland. Geen primaat meer bij landbouw, en natuur weghalen bij landbouw en onderbrengen bij een nieuw ministerie van de leefomgeving.

Als tweede: versterk de uitvoering van het beleid door samenwerking tussen stakeholders te

faciliteren, bestaande samenwerking in gebieden te ondersteunen en ‘met de natuur mee’ te werken. “Haal het NPLG weer uit de kast” werd meermalen genoemd.

Als derde punt kwam verbetering van de informatievoorziening natuur naar voren: monitoring, en communicatie over de resultaten. Met de kanttekening dat de bekostiging vanuit het Rijk van de huidige monitoring al jaren tekortschiet. En een meermalen uitgesproken oproep om het beleid meer dan nu te baseren op wetenschappelijke kennis.

Het vierde thema in de adviezen is de noodzaak van een positief, verbindend verhaal over natuurherstel: benadruk meer de baten, stimuleer bestaande samenwerking tussen sectoren en benut de verbindende kracht van de streek: streekholderschap.

Het vijfde thema laat zich samenvatten in één zin: versterk natuurbeleving, onderwijs en besluitvorming: ga naar buiten. Natuurbeleving start immers met educatie, en buitenlessen blijken het meest inspirerend en effectief. ‘Buiten’ keerde meermalen terug in de adviezen, met ook een duidelijk advies voor de noodzakelijke gesprekken over beleid en uitvoering: doe die zoveel mogelijk op locatie in de natuur, voor betere besluiten.

Een compleet overzicht van de adviezen staat in de bijlage.

BIJLAGE: ADVIES OVER NATUURBELEID EN -UITVOERING AAN EEN NIEUW KABINET

Op 22 november 2025 organiseerde de Heimans en Thijsse Stichting in Wageningen haar jaarlijkse symposium, met als onderwerp: Is Natura 2000 toekomstbestendig?

Ter gelegenheid van het symposium werd aan de sprekers en deelnemers gevraagd welke adviezen zij hebben voor een nieuw kabinet over het natuurbeleid en de uitvoering. De adviezen lieten zich in vijf thema's indelen.

1. Maak natuurbeleid integraal onderdeel van overheidsbeleid

1. Ontwikkel een visie op de toekomstige inrichting van Nederland.
2. Werk de visie uit in een landelijke ruimtelijke ordening. Dit zorgt voor duidelijkheid en perspectief. Durf te kiezen.
3. Neem afscheid van het primaat van landbouw voor de inrichting van ons land.
4. Stop met behandelen van natuur als sector. Investeren in natuur is een maatschappelijke noodzaak voor gezondheid en welzijn, vergelijkbaar met gezondheidszorg.
5. Breng natuur onder bij een op te richten Ministerie van Leefomgeving.
6. Stel een onafhankelijke Deltacommissaris voor Natuur aan die toeziet op samenhangend beleid en die rechtstreeks valt onder het kabinet.

2. Versterk de uitvoering van natuurbeleid

1. Ga voor een consistent en stabiel beleid waardoor sectoren, organisaties en ondernemers een langjarige planning kunnen maken.
2. Investeer flink in een betere en snellere uitvoering van het huidige beleid: niet omdat het moet, maar omdat het voor bijna iedereen heel veel baten oplevert
3. Haal het NPLG weer uit de kast (breed gedeeld advies)
4. Faciliteer regionale en lokale initiatieven voor natuurherstel. Partijen vinden elkaar vaak wel lokaal, waar het landelijk nog niet lukt. Ondersteun daartoe communicatie over goede voorbeelden.
5. Pak de verschillende drukfactoren via gebiedsprocessen echt aan.
6. Geef de partijen de middelen om goede plannen uit te voeren zodat Nederland van het slot kan.
7. Neem ook maatregelen buiten N2000; die zijn noodzakelijk om landelijke natuurdoelen te halen.
8. Werk bij projecten met de natuur mee. Oplossingen met natuur zijn op lange termijn bijna allemaal goedkoper.
9. Zet rewilding breder in als instrument.

3. Verbeter de natuurinformatie nu en gebruik die ook

1. Zorg voor objectieve en betrouwbare natuurinformatie.
2. Versnel daarvoor implementatie van resultaten van het verbeterprogramma natuurmonitoring VVM.

3. Investeer meer in landelijke en gebiedsgerichte monitoring. De bekostiging van de huidige monitoring is al ontoereikend, laat staan de beoogde uitbreiding.
4. Gebruik meer dan nu de beschikbare wetenschappelijke kennis als basis voor het natuurbeleid.

4. Zorg voor positief verhaal en zoek verbinding

1. Zorg voor een positief verhaal: investeren in natuur levert heel veel op.
2. Bereken die baten en communiceer er duidelijk en bij herhaling over.
3. Werk samen met partijen die ook willen, en besteed minder energie en aandacht aan de 'meestribbelaars'.
4. Gebruik de verbindende kracht van erfgoed, identificering van burgers met de eigenheid van hun streek.
5. Zet minder in op 'het moet want dat zegt de wet', en meer op hoe investeren in natuur het belang van de ander ondersteunt.
6. Stimuleer, initieer de vorming van brede maatschappelijke coalities, bijvoorbeeld tussen natuurorganisaties, landbouw en bouwend Nederland.
7. Stimuleer initiatieven van onderop.

5. Versterk natuurbeleving, onderwijs en besluitvorming: ga naar buiten

1. Maak kennis van natuur en ecologie verplicht lesonderdeel in alle basis- en voortgezet onderwijs.
2. Maak buitenlessen centraal onderdeel van dat onderwijs.
3. Versterk programma's en organisaties die jeugd en jongeren in contact brengen met natuur.
4. Voer de gesprekken over natuurbeleid en -uitvoering zoveel mogelijk ook op locaties in die natuur.

In één zin

Werk vanuit de lange termijn en een visie op de toekomstige inrichting van ons land, neem natuur en natuurinformatie als basis voor alle keuzes, investeer in natuurherstel en natuurinclusieve samenleving, versterk onderwijs en beleving, zoek samenwerking en geef de natuur écht ruimte.